

ПРОЛОГИ,
З ПРОЛОГОМ
ПРОЛОГІВ

З книжки «Мішанина»

Переклад Галини Грабовської

БОР
ХЕС

*La traducción de esta obra ha recibido una ayuda
del Ministerio de Cultura y Deporte de España*

*Переклад цього твору здійснено
за підтримки Міністерства культури і спорту Іспанії*

GOBIERNO
DE ESPAÑA

MINISTERIO
DE CULTURA
Y DEPORTE

DIRECCIÓN GENERAL
DEL LIBRO
Y FOMENTO DE LA LECTURA

*Obra editada en el marco del Programa «Sur»
de Apoyo a las
Traducciones del Ministerio de Relaciones Exteriores
y Culto de la República Argentina*

Programa Sur

*Це видання здійснено
в рамках Програми підтримки перекладів «Sur»
Міністерства закордонних справ
та культу Аргентинської Республіки*

Jorge Luis Borges

MISCELÁNEA

DEBOLSILLO

Хорхе Луїс Борхес

**ПРОЛОГИ,
З ПРОЛОГОМ
ПРОЛОГІВ**

*З іспанської переклала
Галина Грабовська*

ВИДАВНИЦТВО АНЕТТИ АНТОНЕНКО
ЛЬВІВ

УДК 821.134.2
Б-83

Хорхе Луїс Борхес

Прологи, з прологом прологів

Есе

З іспанської переклала Галина Грабовська

Перекладено за виданням:

Jorge Luis Borges

Miscelánea

© 1995, 2011, *María Kodama*

Todos los derechos reservados

© 2011, *de la edición en castellano para España y América Latina:*

Random House Mondadori, S. A.

Travessera de Gràcia, 47-49. 08021 Barcelona

ISBN: 978-84-9989-204-7

Добірка різноманітних передмов, написаних Хорхе Луїсом Борхесом з 1924-го по 1974 рік. У книжці зібрано десятки розсіяних по різних виданнях текстів, які належать до цього особливого жанру, в якому Борхес також показав свій майстер-клас. У цьому томі серед багатьох інших літературних аватарів знайшли свій відгомін «дим і вогонь Карлайла, батька нацизму, оповіді Сервантеса, який ще не облишив мрію про другого дона Кіхота, геніальний міф про Факундо, потужний континентальний голос Волта Вітмена, присмні виверти Поля Валері, онірична гра в шахи Льюїса Керрола, елейські пониження Кафки, реальні небеса Сведенборга, шум і лють Макбета, усміхнена містика Маседоніо Фернандеса і розпачлива містика Альмафуерте».

Усі права застережені. Жодну частину цього видання не можна перевидавати, перекладати, зберігати в пошукових системах або передавати в будь-якій формі та будь-яким засобом (електронним, механічним, фотокопіюванням або іншим) без попередньої письмової згоди на це **ТОВ «Видавництво Анетти Антоненко»**.

BORGES ORAL

Copyright © 1995, María Kodama. All rights reserved

© Галина Грабовська, український переклад, 2024

© «Видавництво Анетти Антоненко», 2024

ISBN 978-617-553-049-8

Пролог прологів

Гадаю, зайве пояснювати, що «Пролог прологів» не є суперлативним старосєврейським словосполученням — на кшталт Пісні Пісень¹ (так пише Луїс де Леон²), Ночі Ночей³ чи Царя Царів⁴. Йдеться попросту про сторінку, яка передує розрізненим прологам, які були написані між 1923 і 1974 роками. Це такий собі пролог у квадраті.

Близько 1926 року я натрапив на збірку есеїв, назву якої вже не згадаю, яку Валері Ларбо⁵, можливо, для того, аби зробити приємність нашому спільному другові Ґуйральдесу⁶, похвалив за розмаїття її тем, яке вважав характерним для південноамериканського автора. У цього факту є історичні корені. На Тукуманському конгресі⁷ ми вирі-

¹ «Пісня Пісень» або «Пісня над піснями» — зібрання пісенної лірики давніх євреїв, написаної в різний час протягом I ст. до н.е., приписуване Соломону; утворює сімнадцяту книгу Біблії. (*Тут і далі — примітки перекладача*).

² Луїс де Леон (1528—1591) — іспанський ліричний поет, монах-августинець, богослов.

³ Ляйлат аль-Кадр (Laylat al-Qadr) — Ніч могутності і приречення, тобто найбільш значуща ніч. Перші сури Священного Корану були послані пророкові Магомету саме в цю ніч.

⁴ Цар Царів — традиційний титул, який використовувався в кількох монархіях та імперіях Близького Сходу в античні часи. В юдаїзмі Цар Царів — це вираз, який посиляється на Бога, ім'я якого не може бути сказане. В християнстві в Об'явленні св. Івана Богослова Царем Царів названо Ісуса.

⁵ Валері Ларбо (1881—1957) — французький письменник, перекладач, бібліофіл.

⁶ Рікардо Ґуйральдес (1886—1927) — аргентинський письменник та поет, один з найвизначніших аргентинських авторів своєї епохи.

⁷ Тукуманський конгрес — законодавчі установчі збори Об'єднаних провінцій Південної Америки, які в 1816 році проголосили незалежність Аргентини.

шили перестати бути іспанцями; нам належало — як у Сполучених Штатах — закласти традицію, яка була б відмінною. Шукати її в тій самій країні, від якої ми відокремилися, було б очевидним безглуздом; шукати її в ілюзорній індіанській культурі було б не лише абсурдно, але й неможливо. Нашим вибором — і це було неминуче — стала Європа й передусім Франція (сам Едґар Аллан По, який був американцем, дійшов до нас через Бодлера і Маллярме). За винятком крові та мови, які також є традицією, Франція вплинула на нас більше, ніж будь-яка інша нація. Модернізм, двома столицями якого, на думку Макса Енрікеса Уреньї¹, були Мехіко та Буенос-Айрес, відродив різні літератури, спільним інструментом яких є іспанська мова; він — немислимий без Гюґо і Верлена. Потім він перетне океан і стане натхненням для видатних поетів в Іспанії. Коли я був малим, не знати французької мови означало бути майже неписьменним. З плином років ми перейшли від французької до англійської, а від англійської до безграмотності, включно з незнанням самої іспанської.

Переглянувши цей том, я виявив у ньому зичливість когось іншого, нині цілком резонно забутого. Дим і вогонь Карлайла, батька нацизму, оповіді Сервантеса, який ще не облишив мрію про другого дона Кіхота, геніальний міф про Факундо, потужний континентальний голос Волта Вітмена, приємні виверти Поля Валері, онірична гра в шахи Льюїса Керрола, елейські пониження Кафки, реальні небеса Сведенборга, шум і лють Макбета, усміхнена містика Маседоніо Фернандеса і розпачлива містика Альмафуерте — усе це знаходить тут свій відгомін. Я уважно перечитав ці тексти, але вчорашній чоловік не є нинішнім чоловіком, тож я дозволив собі приписки, які підтверджують або спростовують написане раніше.

¹ Макс Енрікес Уренья (1886—1968) — домініканський поет, письменник і дипломат.

Наскільки мені відомо, наразі ще ніхто не сформулював теорію прологу. Ця прогалина не повинна нас засмучувати, бо всі ми знаємо, про що мова. Пролог, у печальній більшості випадків, межує із застільною риторикою або похоронними панегіриками і рясніє безвідповідальними гіперболами, що їх хибне прочитання приймає як умовності жанру. Є інші приклади — згадаймо пам'ятний аналіз, яким Вордсворт передмовив друге видання своїх «Ліричних балад», — які викладають і обґрунтовують певну естетику. Зворушлива і лаконічна передмова до есеїв Монтеня є не менш захопливою сторінкою його захопливої книжки. Пролог до багатьох творів, які час не захотів забути, є невіддільною частиною тексту. У «Тисячі й одній ночі» — або, як хоче Бертон¹, «Казках тисячі й однієї ночі» — початкова казка про царя, який щоранку наказує відрубати голову своїй дружині, є не менш дивовижною, ніж ті, що йдуть за нею; похід прочан, які розказуватимуть під час своєї благочестивої кавалькади різноморідні «Кентерберійські оповіді», багатьма розцінюється як найяскравіша розповідь у книжці. На елізаветинських підмостках прологом був актор, який оголошував тему драми. Не знаю, чи вільно згадувати ритуальні заклики епічної поеми: «*Arma virumque cano*»², які так радісно повторював Камоенш³:

As Armas, e os Barões assinalados...⁴

¹ Річард Френсіс Бертон (1821—1890) — британський дослідник, географ, дипломат, сходовознавець, перекладач.

² «Ратні боріння й героя вславляю» — перший рядок поеми Вергілія «Енеїда», переклад М. Білика.

³ Луїш де Камоенш (1524—1580) — португальський поет, драматург, класик світової літератури. Написав епічну поему «Лузіади», сюжети якої лягли в основу багатьох творів португальської і світової культури.

⁴ «Героїв я співаю бездоганних» — перший рядок поеми «Лузіади» Луїша де Камоенша, переклад М. Литвинця.

Пролог, коли зорі прихильні, не є вторинною формою заздоровного слова; це побічний різновид критики. Не знаю, якої оцінки, схвальної чи неприязної, удостояться мої прологи, які охоплюють стільки думок і стільки років.

Перегляд цих забутих сторінок наштовхнув мене на задум іншої книжки, оригінальнішої та кращої, який я пропоную тим, хто захоче втілити його в життя. Думаю, він вимагає спритніших рук і наполегливості, яка мене вже покинула. Приблизно в 1830-і роки Карлайл у своєму романі «Sartor Resartus» вдався, що якийсь німецький професор віддав у друк філософську працю про походження і вплив одягу, яку він частково переклав і прокоментував — не без критичних зауваг. Книжка, яку я прозираю, є такого самого штибу. Вона складалася б із низки прологів до книжок, яких не існує. Рясніла б показовими цитатами з цих можливих творів. Існують сюжети, які сприяють не так копіткому письму, як ігрищам уяви або невибагливому діалогу, такі сюжети стануть невловимою сутністю цих сторінок, які не будуть написані. Можливо, ми б написали пролог до дона Кіхота чи Кіхано, який так і не знає: є він бідакою, який мріє бути паладином в оточенні чарівників, чи є він паладином в оточенні чарівників, який мріє бути бідакою. Бажано було б, ясна річ, уникати пародії та сатири, сюжети мали би бути такими, які наш розум приймає і жадає.

Х. Л. Б.

Буенос-Айрес, 26 листопада 1974 року

Поезія і проза Альмафуерте

Понад пів сторіччя тому молодий уродженець провінції Ентре-Ріос, який щонеділі приходив у наш дім, продекламував нам в кабінеті, під синюватими газовими світильниками, либонь, нескінченну і, безумовно, незбагненну віршовану тираду. Той друг моїх батьків був поетом, і темою, яка переважно його цікавила, був бідний люд околиці, але поема, яку він виголосив нам того вечора, належала не йому і, здавалося, у певному сенсі охоплювала увесь всесвіт. Мене б не здивувало, якби перелічені мною обставини виявилися неточними; може, неділя була суботою, а газ вже замінило електричне світло. У чому я певен, то це в раптовому одкровенні, яким стали для мене ці вірші. До того вечора мова для мене була нічим іншим, як засобом спілкування, повсякденною механікою сигналів; вірші Альмафуерте, які продекламував нам Еварісто Карр'єго¹, явили мені, що вона може бути також музикою, пристрасстю, мрією. Хаусман² написав, що поезія є чимось, що ми відчуваємо фізично, плоттю і кров'ю; Альмафуерте я завдячую тим, що вперше спізнав цю цікаву чудодійну гарячку. Згодом його затьмарили чи затушували інші поети та інші мови; Гюґо розмив Вітмен, а Лілієнкрона Єйтс, але я завжди згадував Альмафуерте на берегах Гвадалківіра і Рони.

¹ Еварісто Карр'єго (1883—1912) — аргентинський поет-модерніст; справив великий вплив на лірику танго. В його пам'ять композитор Едуардо Ровіра написав славнозвісне інструментальне танго «A Evaristo Carriego».

² Альфред Едвард Хаусман (1859—1936) — англійський поет, літературний критик і філолог. Світову славу здобув збіркою віршів «Шропширський хлопець».

Кінець безкоштовного
уривку. Щоби читати
далі, придбайте, будь
ласка, повну версію
книги.